

แนวทางการประเมินโครงการในโรงเรียน Project Evaluation Approach in School

พล เหลืองรังษี¹ สายฝน วิบูลรังสรรค์²

Pol Luangrangsee Saifon Vibulrangson

¹ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Ph.D. Student, Education Research and Evaluation,

Faculty of education, Naresuan University

Corresponding Author E-mail: pol@hu.ac.th

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Asst. Prof., Ph.D., Department of Education Research and Evaluation,

Faculty of education, Naresuan University, E-mail: saifonv@nu.ac.th

Received: October 9, 2019; Revised: June 29, 2020; Accepted: September 13, 2020

บทคัดย่อ

การประเมินโครงการในโรงเรียนที่พบทั่วไปแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ การประเมินเพื่อตรวจสอบว่าโครงการบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ เพื่อประเมินโครงการและปรับปรุงแก้ไขตั้งแต่เริ่มโครงการจนกระทั่งโครงการได้ดำเนินการสิ้นสุด เพื่อตรวจสอบความสำเร็จของการจัดโครงการฝึกอบรม ผู้เขียนแนะนำแนวทางการประเมินโครงการในโรงเรียน 3 แนวทาง ได้แก่ แนวทางการประเมินของไทเลอร์ (1942) เพื่อตรวจสอบว่าโครงการบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ แนวทางการประเมินของแดเนียล แอล สตัฟเฟิลบีม และคณะ (1971) เพื่อประเมินโครงการและปรับปรุงแก้ไขตั้งแต่เริ่มโครงการจนกระทั่งโครงการได้ดำเนินการสิ้นสุด และแนวทางการประเมินของดอนัลด์ แอล เคิร์กแพทริก (1978) เพื่อตรวจสอบความสำเร็จของการจัดโครงการฝึกอบรม อย่างไรก็ตาม ผู้ประเมินจะต้องพิจารณาจุดมุ่งหมายของประเมินเป็นหลักเพื่อจะได้เลือกแนวทางการประเมินที่เหมาะสมกับโครงการ

คำสำคัญ: แนวทาง โครงการ โรงเรียน

ABSTRACT

The project evaluation in school divided into 3 types, which are assessments to determine whether the project success purpose, to assess the project and improve it from the beginning of the project until the project is finished, to check the success of the training project. The author has proposed 3 methods for evaluating school projects, Tyler's evaluation approach (1942) has used for to determine whether the project success purpose, Daniel L. Stufflebeam's evaluation approach (1971) has used for to assess the project and improve it from the beginning of the project until the project and Donald L. Kirkpatrick's evaluation

approach (1978) has used for to check the success of the training project. However, the appraiser must mainly consider the purpose of the appraiser in order to select an evaluation approach that is suitable for the project.

Keyword: Evaluation, Project, School

บทนำ

จากอดีตถึงปัจจุบันสังเกตได้ว่าการประเมินโครงการในโรงเรียน ส่วนใหญ่เป็นการประเมินโครงการแบบขาดฉวย ไม่ได้มุ่งเน้นการประเมินตามวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างแท้จริง แต่เป็นการประเมินเพียงแค่ว่าจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการครบตามจำนวนที่ระบุในโครงการหรือไม่ และสำรวจความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการเท่านั้น โดยไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการประเมินโครงการตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ทั้งนี้ทฤษฎีการประเมินและนักวิชาการศึกษาต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า “การประเมิน = การตัดสินคุณค่า” ดังนั้น การตัดสินคุณค่าของโครงการว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด หรือโครงการมีอุปสรรคที่จะต้องได้รับการพัฒนาขึ้นตอนใดบ้าง ผู้ประเมินมีความจำเป็นต้องรู้จุดมุ่งหมาย (Goal) และวัตถุประสงค์ (Objectives) ของโครงการที่ชัดเจน หลังจากนั้นจึงเลือกแนวทางการประเมินให้เหมาะสมกับโครงการที่จะดำเนินการประเมิน และทุกครั้งที่จะดำเนินการประเมินโครงการ ผู้ประเมินต้องพิจารณาข้อมูลดังกล่าวข้างต้นทุกครั้ง โดยเฉพาะการประเมินโครงการในโรงเรียน แม้จะเป็นโครงการที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน แต่ระดับชั้นของนักเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการแตกต่างกัน อาจทำให้วัตถุประสงค์ของโครงการแตกต่างกัน การประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการดังนี้

1. เพื่อช่วยในการตัดสินใจนำโครงการไปใช้ เป็นการศึกษาว่าโครงการที่จะดำเนินการมีความจำเป็นมากน้อยเพียงใด ตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง/ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือไม่
2. เพื่อช่วยในการตัดสินใจพัฒนาโครงการ การประเมินโครงการในประเด็นนี้จะประเมินได้ต่อเมื่อได้นำผลจากโครงการไปใช้แล้ว ซึ่งเป็นการประเมินเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับอุปสรรคต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น
3. เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการว่าจะดำเนินการต่อไปหรือไม่ โดยมุ่งพิจารณาด้านผลผลิต (Output) ผลกระทบ (Impact) และผลลัพธ์ (Outcome)

การพิจารณาผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ จะต้องพิจารณา 2 แง่มุม คือ ประสิทธิภาพ (Effectiveness) คือ การบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ และประสิทธิภาพ (Efficiency) คือ การพิจารณาด้านการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

จากประสบการณ์และข้อมูลของผู้เขียนได้ศึกษาเกี่ยวกับโครงการในโรงเรียน สถานศึกษามีการดำเนินการโครงการ 3 ลักษณะ คือ โครงการที่ดำเนินการโครงการ 1 วัน โครงการที่ดำเนินการโครงการมากกว่า 1 วัน และโครงการฝึกอบรม ดังนั้น ผู้เขียนจะนำเสนอแนวทางการประเมินโครงการในโรงเรียน 3 ลักษณะ ได้แก่

1. แนวทางการประเมินของไทเลอร์ (Tyler, 1942) เป็นการประเมินผลการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ซึ่งมักพบเห็นในการดำเนินโครงการในโรงเรียนที่มีการจัดกิจกรรม/ โครงการในระยะสั้น
2. แดเนียล แอล สต๊ฟเฟิลบีม และคณะ (Daniel L. Stufflebeam, 1971) เป็นการประเมินโครงการทั้งกระบวนการของโครงการ โดยแบ่งการประเมินเป็น 4 ประเภทหลัก คือ การประเมินสถานะ

แวดล้อมหรือบริบท (Context Evaluation: C) การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation: I) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation: P) และการประเมินผลผลิต (Product Evaluation: P)

3. โดแนลด์ แอล เคิร์กแพทริก (Donald L. Kirkpatrick, 1978) เป็นการประเมินโครงการฝึกอบรม ซึ่งแบ่งรูปแบบการประเมินเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ ประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง (Reaction Evaluation) ประเมินการเรียนรู้ (Learning Evaluation) ประเมินพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปหลังการอบรม (Behavior Evaluation) และประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อหน่วยงาน (Results Evaluation)

แนวทางการประเมินโครงการ

การเลือกแนวทางการประเมินโครงการในโรงเรียน ผู้ประเมินจะต้องพิจารณาว่ามีจุดมุ่งหมายใดในการประเมิน เช่น เพื่อตรวจสอบว่าโครงการบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ หรือเพื่อปรับปรุงแก้ไขตั้งแต่เริ่มโครงการจนกระทั่งโครงการได้ดำเนินการสิ้นสุดแล้ว หรือเพื่อตรวจสอบความสำเร็จของการจัดโครงการฝึกอบรม ในการนำเสนอแนวทางการประเมินโครงการในโรงเรียน ผู้เขียนนำเสนอแนวทาง การประเมิน 3 ลักษณะ จำแนกตามจุดมุ่งหมายของการประเมินโครงการ ได้แก่

1. การประเมินเพื่อตรวจสอบว่าโครงการบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ การประเมินลักษณะนี้มีแนวทางการประเมินมากมาย แต่ที่ได้รับความนิยมคือแนวทางการประเมินไทเลอร์ (Tyler, 1942)
2. การประเมินเพื่อปรับปรุงแก้ไขตั้งแต่เริ่มโครงการจนกระทั่งโครงการได้ดำเนินการสิ้นสุดแล้ว โดยใช้แนวทางการประเมินของแดเนียล แอล สตัฟเฟิลบีม และคณะ (Daniel L. Stufflebeam, 1971)
3. การประเมินเพื่อตรวจสอบความสำเร็จของการจัดโครงการฝึกอบรม โดยใช้แนวทางของ โดแนลด์ แอล เคิร์กแพทริก (Donald L. Kirkpatrick, 1978)

แนวทางการประเมินโครงการเพื่อตรวจสอบว่าโครงการบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่

การจัดโครงการในโรงเรียน โดยทั่วไปแล้วเป็นโครงการระยะสั้น ซึ่งมีระยะเวลาดำเนินการเพียงไม่กี่ชั่วโมง หรือบางโครงการอาจมีระยะเวลาดำเนินการไม่ถึง 1 วัน เช่น โครงการวันไหว้ครู โครงการวันสำคัญต่างๆ ดังนั้น แนวทางการประเมินโครงการที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะโครงการระยะสั้น ผู้เขียนเสนอให้ใช้แนวทางการประเมินเพื่อตรวจสอบว่าโครงการบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่

ผู้คิดค้นแนวทางการประเมินตามวัตถุประสงค์ คือ ไทเลอร์ (Tyler, 1942) ซึ่งเป็นผู้นำที่สำคัญในการประเมินโครงการ ต่อมาได้รับการขนานนามว่าเป็น “บิดาแห่งการประเมิน” ไทเลอร์ได้ให้ความหมายของการประเมิน คือ การเปรียบเทียบพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้ โดยมีความเชื่อว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้อยู่ในรูปของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม แล้วประเมินความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้เห็นภาพของกระบวนการประเมินได้อย่างชัดเจนตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์จนกระทั่งการเปรียบเทียบผลการประเมินกับวัตถุประสงค์ ไทเลอร์ได้เสนอกระบวนการประเมิน 7 ขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดจุดหมายหรือวัตถุประสงค์ทั่วไป
2. จัดจำแนกจุดหมายหรือวัตถุประสงค์ทั่วไป
3. เขียนวัตถุประสงค์โดยใช้คำกริยาแสดงพฤติกรรมให้ชัดเจน
4. ระบุสถานการณ์ที่แสดงถึงการบรรลุวัตถุประสงค์ชัดเจน หรือวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
5. พัฒนาหรือพิจารณาวิธีการวัดผล
6. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากผลประกอบการ (Performance) ในการดำเนินโครงการ

7. เปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากผลประกอบการ (ขั้นตอนที่ 6) กับวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนหรือวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม (ขั้นตอนที่ 4)

ผลการเปรียบเทียบในขั้นตอนที่ 7 ถ้าพบความแตกต่างระหว่างผลประกอบการกับการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ จะนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการต่างๆ เพื่อให้การดำเนินโครงการครั้งต่อไปบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ แต่หากผลการเปรียบเทียบในขั้นตอนที่ 7 พบว่า ผลประกอบการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ย่อมหมายถึง ผลการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ ถึงแม้ว่าแนวทางการประเมินตามวัตถุประสงค์ของโครงการมีข้อดี คือ สามารถบอกความสำเร็จของโครงการ หรือความล้มเหลวของโครงการได้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย และสะดวกต่อการปฏิบัติ แต่การประเมินตามแนวทางนี้มีข้อจำกัดเกี่ยวกับผลการประเมินที่ได้รับ กล่าวคือ เป็นการให้ความสำคัญเมื่อโครงการสิ้นสุดจึงค่อยดำเนินการประเมิน ไม่สนใจการประเมินที่อาจได้รับจากโครงการในด้านอื่นๆ และในระยะอื่นๆ

แนวทางการประเมินโครงการเพื่อปรับปรุงแก้ไขตั้งแต่เริ่มโครงการจนกระทั่งโครงการได้ดำเนินการสิ้นสุดแล้ว

การประเมินโครงการเพื่อปรับปรุงแก้ไขตั้งแต่เริ่มโครงการจนกระทั่งโครงการได้ดำเนินการสิ้นสุดแล้ว หรืออาจเรียกว่า “การประเมินทั้งกระบวนการโครงการ” แนวทางการประเมินโครงการลักษณะนี้ ส่วนใหญ่จะมีการดำเนินการโครงการต่อเนื่องนานพอสมควร เพื่อให้มีระยะเวลาในการปรับปรุง แก้ไข หรือพัฒนา ระหว่างที่โครงการยังคงดำเนินการอยู่ จนกระทั่งโครงการได้ดำเนินการสิ้นสุด ผู้เขียนเสนอให้ใช้การประเมินตามแนวทาง CIPP เนื่องจากเป็นการประเมินเพื่อการจัดการ

แดเนียล แอล สตัฟเฟิลบีม และคณะ (Daniel L. Stufflebeam, 1971) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินเรียกว่า ชิปโมเดล (CIPP Model) เป็นการประเมินที่มีลักษณะกระบวนการต่อเนื่อง มีจุดเน้นที่สำคัญ คือ ใช้ควบคู่กับการบริหารโครงการ เพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และกำหนดวัตถุประสงค์การประเมินไว้ว่า เพื่อใช้สารสนเทศประกอบการตัดสินใจ โดยแบ่งประเภทการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการเป็น 4 ประเภท (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2559) ดังนี้

1. การตัดสินใจเพื่อกำหนดผลลัพธ์ที่คาดหวังของโครงการ (Planning Decisions)
2. การตัดสินใจเกี่ยวกับการวางโครงการ (Structuring Decisions) คือ การกำหนดวิธีการดำเนินโครงการ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ
3. การตัดสินใจเกี่ยวกับการนำโครงการไปปฏิบัติ (Implementing Decisions) คือ การหาวิธีที่จะทำให้โครงการดำเนินการได้อย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จ
4. การตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการว่าจะทำต่อหรือควรรยกเลิก (Recycling Decisions) โดยการพิจารณาจากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง

	สิ่งที่คาดหวัง (Expected)	สิ่งที่เกิดขึ้นจริง (Actual)
ผลลัพธ์ (Ends)	Planning (P)	Recycling (R)
วิธีการ (Means)	Structuring (S)	Implementing (I)

ภาพ 1 ประเภทการตัดสินใจ (PSIR) (ราตรี นันทสุนทร, 2546: 165)

จากประเภทการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการทั้ง 4 ประเภท แสดงให้เห็นว่าการประเมินตามแนวทาง CIPP แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ Context Input Process และ Product ดังนี้

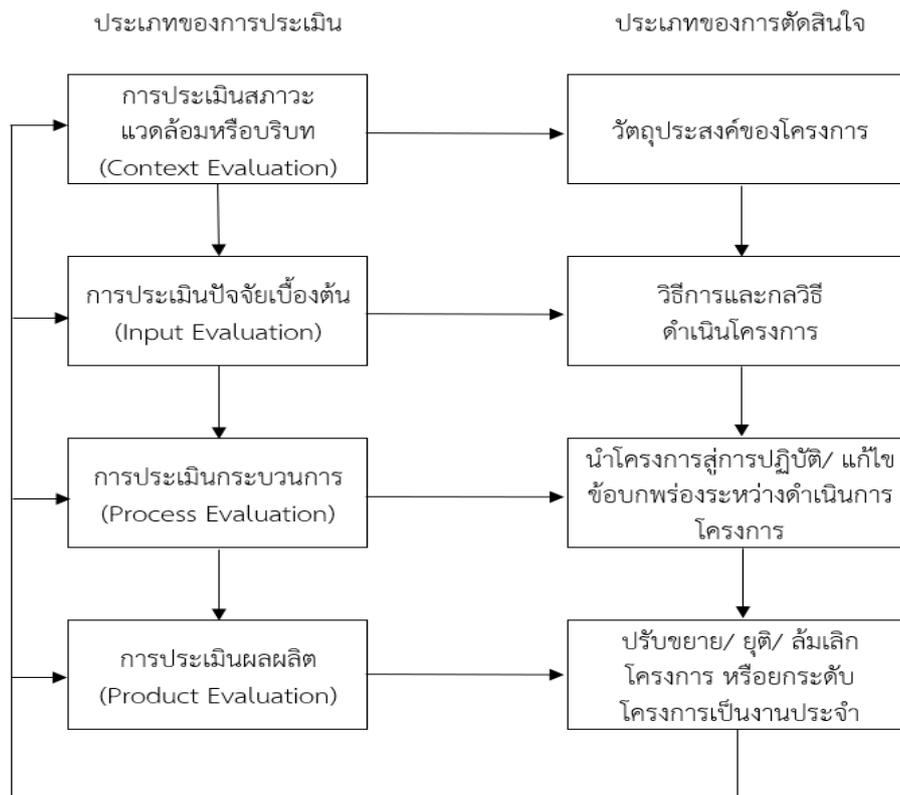
1. การประเมินสภาวะแวดล้อมหรือบริบท (Context Evaluation : C) เป็นการดำเนินการก่อนที่จะดำเนินโครงการ เพื่อกำหนดทิศทาง วัตถุประสงค์ เป้าหมายของโครงการ ตลอดจนพิจารณาความจำเป็นที่ต้องดำเนินโครงการ ซึ่งอาจพิจารณาลักษณะคำถามต่างๆ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการประเมิน เช่น เป็นโครงการที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นที่แท้จริงหรือไม่ วัตถุประสงค์ของโครงการมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับนโยบายของสถานศึกษาเพียงใด

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาความพร้อม ความเพียงพอของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ ประกอบด้วย งบประมาณ บุคคล สถานที่ และอุปกรณ์ การพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสมจะทำให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อศึกษาขั้นตอนการดำเนินการโครงการว่ามีอุปสรรคอย่างไร การดำเนินการเป็นไปตามแผนที่กำหนดหรือไม่ หากพบอุปสรรคระหว่างการดำเนินการโครงการ จะได้แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อให้การดำเนินการโครงการประสบผลสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อศึกษาผลการดำเนินโครงการว่าประสบความสำเร็จตามโครงการหรือไม่ ศึกษาผลกระทบของการดำเนินการโครงการ ตลอดจนศึกษาความคุ้มค่าของโครงการ และนำข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาประกอบการตัดสินใจต่อไป

จากประเภทการตัดสินใจ (PSIR) และประเภทการประเมินตามแนวทาง CIPP สามารถสรุปความเชื่อมโยงได้ดังภาพ 2

ภาพ 2 แนวทางการประเมินแบบซีป (CIPP Model) (ราตรี นันทสุคนธ์, 2546: 166)

หากสถานศึกษานำแนวทางการประเมินรูปแบบ CIPP ไปใช้กับการประเมินโครงการในโรงเรียนครบทั้งกระบวนการประเมินตั้งแต่เริ่มโครงการจนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ มิใช่ประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ จะทำให้โครงการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

แนวทางการประเมินโครงการเพื่อตรวจสอบความสำเร็จของการจัดโครงการฝึกอบรม

โดนัลด์ แอล เคิร์กแพทริก (Donald L. Kirkpatrick, 1978) ได้กล่าวว่า การจัดโครงการฝึกอบรมเป็นการช่วยเหลือบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiency) ดังนั้น โครงการฝึกอบรมจึงควรมีการดำเนินการประเมินผลของโครงการ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้ทราบว่า การจัดโครงการฝึกอบรมมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) เพียงใด

การประเมินความสำเร็จของการฝึกอบรมตามแนวทางของเคิร์ก แพทริก เป็นการประเมินหลังการฝึกอบรม (Post-Implementation Evaluation) ที่ได้รับความนิยมโดยทั่วไป แบ่งรูปแบบการประเมินเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ ประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง (Reaction Evaluation) ประเมินการเรียนรู้ (Learning Evaluation) ประเมินพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปหลังการอบรม (Behavior Evaluation) และประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อหน่วยงาน (Results Evaluation) ดังนี้

1. ประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง (Reaction Evaluation) คือ การประเมินปฏิกิริยาตอบสนองของผู้เข้ารับการอบรมว่ามีความรู้สึกรู้สึอย่างไรต่อโครงการฝึกอบรม เนื้อหาตรงตามความต้องการหรือไม่ ความพร้อมในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับการฝึกอบรม ความคาดหวังที่จะนำข้อมูลที่ได้รับไปประยุกต์ต่อการปฏิบัติงาน เช่น โรงเรียนต้องการจัดโครงการฝึกอบรมเกี่ยวกับการฟ้อนรำหรือทำรำให้กับครูที่สอนนาฏศิลป์ ผู้รับผิดชอบโครงการฝึกอบรมสามารถประเมินปฏิกิริยาต่อโครงการในประเด็นความพึงพอใจ

ของโครงการด้านวิทยากร สถานที่ เครื่องเสียง สื่อ และระยะเวลาการฝึกอบรม การประเมินในลักษณะเช่นนี้ นับได้ว่าเป็นตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของการฝึกอบรมเป็นอันดับแรก ซึ่งผู้ประเมินสามารถพิจารณาเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น แบบสอบถามมาตรฐานค่า (Rating Scale) การสัมภาษณ์ (Interview) ทั้งนี้หากใช้แบบสอบถามสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ประเมินควรมีคำถามปลายเปิด (Open questionnaire) เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เสนอความคิดเห็นตามที่ต้องการ

2. ประเมินการเรียนรู้ (Learning Evaluation) เป็นการประเมินการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เข้ารับการอบรม หลังจากที่ได้เข้ารับการฝึกอบรมแล้วในด้านความรู้ ความคิด ทักษะการปฏิบัติงาน หรือด้านอื่นๆ ที่คาดว่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยประเด็นการประเมินการเรียนรู้ต้องเกี่ยวข้องกับหัวข้อของการฝึกอบรม และประเมินระหว่างการฝึกอบรม เช่น โครงการฝึกอบรมเกี่ยวกับการพ้อนรำหรือท่ารำ ระหว่างการฝึกอบรมผู้ฝึกอบรมอาจประเมินการเรียนรู้โดยใช้แบบทดสอบเพื่อวัดความรู้ความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีหรือภูมิหลังของท่ารำ วัดทักษะการปฏิบัติโดยการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสดงท่ารำประกอบเพลง ส่วนการวัดทัศนคติอาจพิจารณาใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการหรือใช้แบบวัดทัศนคติต่อการรำ ทั้งนี้ผู้ประเมินสามารถพิจารณาเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลให้เหมาะสมกับหัวข้อการฝึกอบรมได้อย่างหลากหลาย เช่น แบบทดสอบ การสอบวัดทักษะการปฏิบัติ การสังเกตพฤติกรรม

3. ประเมินพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปหลังเข้ารับการฝึกอบรม (Behavior Evaluation) คือ การประเมินการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมเป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์หรือไม่ เมื่อผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติงานตามปกติ การประเมินพฤติกรรมควรประเมินหลังจากได้รับการฝึกอบรมโดยเว้นระยะห่างหลังการฝึกอบรมพอสมควร (ประมาณ 6 สัปดาห์ขึ้นไป) เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจว่าพฤติกรรมที่เปลี่ยนเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นถาวร ไม่ใช่เกิดการเปลี่ยนแปลงแค่หลังจากการอบรมช่วงระยะเวลาสั้นๆ เช่น โรงเรียนจัดโครงการฝึกอบรมเกี่ยวกับการพ้อนรำหรือท่ารำให้กับครูที่สอนนาฏศิลป์ หลังจากที่ได้รับ การฝึกอบรมแล้ว หัวหน้ากลุ่มสาระสามารถประเมินพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปหลังเข้ารับการฝึกอบรมได้ โดยการนิเทศการสอน และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมโดยการพูดคุยกับนักเรียนเพื่อเป็นการตรวจสอบยืนยันว่าเกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมที่ถาวร หรือเฉพาะชั่วไ่มองที่รับการนิเทศเท่านั้น ผู้ประเมินสามารถพิจารณาเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ หรือแบบวัดพฤติกรรมจากผู้เกี่ยวข้อง โดยคำนึงถึงสาระจากหัวข้อที่ฝึกอบรม

4. ประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อหน่วยงาน (Results Evaluation) คือ การประเมินผลลัพธ์หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อหน่วยงาน อันเนื่องมาจากการนำความรู้และทักษะไปประยุกต์ใช้ หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรมที่ส่งผลให้หน่วยงานเกิดผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การส่งครูนาฏศิลป์เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการพ้อนรำหรือท่ารำ ต่อมาครูที่เข้ารับการฝึกอบรมได้นำความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ และสอนผู้เรียน พร้อมทั้งส่งผู้เรียนเข้าร่วมการแข่งขันจนทำให้ผู้เรียนได้รับรางวัลจากการแข่งขันนั้นๆ ส่งผลให้โรงเรียนมีชื่อเสียง ทั้งนี้ ผู้ประเมินที่จะดำเนินการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อหน่วยงานจะต้องมั่นใจว่า ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการฝึกอบรมอย่างแท้จริง มิใช่เกิดจากเหตุผลอื่นๆ ดังเช่น ตัวอย่างข้างต้น การที่ผู้เรียนได้รับรางวัลจากการแข่งขันและส่งผลให้โรงเรียนมีชื่อเสียง การสอนผู้เรียนเกี่ยวกับท่ารำเกิดจากการสอนของครูที่เข้ารับการอบรมเท่านั้น มิใช่เกิดจากการสอนจากผู้เกี่ยวข้อง หรือเกิดจากองค์ประกอบอื่นๆ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินอาจเป็นแบบบันทึกข้อมูล การสัมภาษณ์จากผู้บังคับบัญชา หรือหลักฐานเชิงประจักษ์ต่างๆ เช่น ภาพถ่าย รางวัล คำสั่งแต่งตั้ง และประกาศผลการแข่งขัน

สรุป

การประเมินโครงการในโรงเรียนที่พบทั่วไปแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ การประเมินเพื่อตรวจสอบว่าโครงการบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ เพื่อปรับปรุงแก้ไขตั้งแต่เริ่มโครงการจนกระทั่งโครงการได้ดำเนินการสิ้นสุดแล้ว เพื่อตรวจสอบความสำเร็จของการจัดโครงการฝึกอบรม ดังนั้น ผู้ประเมินจะต้องพิจารณาจุดมุ่งหมายของประเมินเป็นหลัก แนวทางการประเมินเพื่อตรวจสอบว่าโครงการบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ที่ได้รับความนิยมมากที่สุด คือ แนวทางการประเมินของไทเลอร์ มีกระบวนการประเมิน 7 ขั้นตอน คือ กำหนดจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ทั่วไป จัดจำแนกจุดหมายหรือวัตถุประสงค์ทั่วไป เขียนวัตถุประสงค์โดยใช้คำกริยาแสดงพฤติกรรมให้ชัดเจน ระบุสถานการณ์ที่แสดงถึงการบรรลุวัตถุประสงค์ชัดเจน หรือวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม พัฒนาหรือพิจารณาวิธีการวัดผล รวบรวมข้อมูลที่ได้จากผลประกอบการในการดำเนินโครงการ และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากผลประกอบการกับวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนหรือวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม แนวทางการประเมินเพื่อปรับปรุงแก้ไขตั้งแต่เริ่มโครงการจนกระทั่งโครงการได้ดำเนินการสิ้นสุดแล้ว เป็นการประเมินตามแนวทางของแดเนียล แอล สตัฟเฟิลบีม และคณะ ที่เรียกว่า CIPP Model คือ การประเมินสถานะแวดล้อมหรือบริบท การประเมินปัจจัยเบื้องต้น การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิต แนวทางการประเมินเพื่อตรวจสอบความสำเร็จของการจัดโครงการฝึกอบรม เป็นแนวทางการประเมินของโดนัลด์ แอล เคิร์กแพทริก ซึ่งเป็นการประเมินหลังการฝึกอบรม 4 ลักษณะ ได้แก่ ประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง ประเมินการเรียนรู้ ประเมินพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปหลังการอบรม และประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อหน่วยงาน

ผู้รับผิดชอบโครงการในโรงเรียนสามารถพิจารณาใช้แนวทางการประเมินทั้ง 3 รูปแบบเป็นกรอบสำหรับดำเนินการประเมิน หรือใช้สำหรับการประเมินโครงการ เพื่อให้การประเมินเกิดความมั่นใจได้ว่ามีคุณภาพสามารถสะท้อนคุณค่าของโครงการได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้หากต้องการประเมินรายงานการประเมินโครงการ ผู้ได้รับมอบหมายสามารถศึกษาแนวทางการประเมินตามทฤษฎีการประเมินงานประเมิน (Meta-Evaluation) เพิ่มเติมได้จากหนังสือหรือตำราที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับทฤษฎีการประเมิน

เอกสารอ้างอิง

- ราตรี นันทสุนทร. (2546). รวมบทความทางวิชาการ ด้านการวิจัย สถิติ วัด และประเมินผลการศึกษา. พิษณุโลก: โรงพิมพ์ตระกูลไทย.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2559). วิธีวิทยาการประเมิน : ศาสตร์แห่งคุณค่า (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Kirkpatrick, D.L. (1978). Evaluation In-House Training Programs. *Training and Development Journal*. 32(9) September. 6-9.
- Stufflebeam, D.L. (1971). *Educational Evaluation and Decision Making*. Itaca: FE
- Peacock, Tyler, R.W. (1942). General Statement on Evaluation. *Journal of Educational Research*. 35. 492-501